KAUPPAKAMARI

LAUSUNTO
16.11.2023

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
Viite: HE 73/2023 vp

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LAEISTA TYÖTTÖMYYSTURVALAIN JA ERÄIDEN MUIDEN LAKIEN MUUTTAMISESTA

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt Keskuskauppakamarilta kirjallista lausuntoa työttömyysturvan muutoksiin liittyvästä lakikokonaisuudesta. Keskuskauppakamari kiittää mahdollisuudesta lausua ja esittää huomioinaan seuraavaa.

Suomen valtion on velkaantunut yhtäjaksoisesti vuodesta 2008 saakka sekä absoluuttisesti että suhteessa bruttokansantuotteeseen. Siksi nykyistä korkeampi työllisyysaste on jatkossa välttämätön pohjoismaisen hyvinvointivaltion rahoittamiseksi ja valtion velan hallitsemattoman kasvun pysäyttämiseksi. Hallituksen esittämät lakimuutokset pyrkivät parantamaa työllistymisen kannustimia ja alentamaan työttömyydestä syntyviä menoja. Keskuskauppakamari pitää tavoitteita tärkeinä ja kannatettavina. Työllisyysasteen nostaminen on myös edellytyksenä sille, että pääministeri Orpon hallitusohjelmassa tavoiteltu julkisen talouden 6 miljardin euron sopeutus toteutuu hallituskauden aikana.

Työllisyysaste on Suomessa noussut viime vuosina lähinnä siksi, että työskentely on yleistynyt yli 50-vuotiaassa väestössä. Suomen työmarkkinat kärsivät kuitenkin edelleen korkeasta rakenteellisesta työttömyydestä. Hallituksen esittämät lakimuutokset voidaan tulkita osaltaan pyrkimykseksi ratkaista tätä ongelmaa.

Kokonaisuudessaan pääministeri Orpon hallituksen työllisyystoimien tavoitteena on nostaa työllisten määrää 100 000 hengellä. Politiikkatoimista noin 78 000 työllisen lisäys perustuu valtiovarainministeriön tekemiin vaikutusarvioihin. Lähtökohtaisesti valtiovarainministeriö on asiantuntevin taho Suomessa arvioimaan politiikkamuutosten työllisyysvaikutuksia. Ei ole siten syytä uskoa, että sinänsä epävarmat arviot olisivat sen paremmin ylös- kuin alaspäinkään harhaisia. Järkevintä on olettaa, että valtiovarainministeriön virkavastuulla tekemät vaikutusarviot ovat karkeasti ottaen oikeita.

Vaikutusarviot kuvaavat hallituksen toimenpiteiden synnyttämää rakenteellista vaikutusta työllisyyteen. Lyhyellä aikavälillä työllisyyskehitys riippuu ratkaisevasti suhdanteista, jotka ovat suurelta osin hallituksen päätösten ulottumattomissa. Nykyisessä suhdannetilanteessa on valitettavasti pikemminkin todennäköistä, ettei 100 000 työllisen lisäys suhteessa valmiiksi korkeaan lähtötasoon tule toteutumaan hallituskaudella. Silloin työllisten lisäyksen varaan lasketut menosäästöt ja tulolisäykset jäisivät vajaaksi, mikä uhkaa 6 miljardin euron sopeutustavoitteen saavuttamista. Vaikka tavoite ei käytännössä toteutuisi, ei se kuitenkaan tarkoita sitä, että arviot työllisyysvaikutuksista olisivat olleet virheellisiä. Politiikkatoimet eivät yksinään määritä työllisyyden kehitystä.

Loput työllisyystoimet koostuvat vaikutuksiltaan vaikeasti arvioitavista toimista, jotka liittyvät esimerkiksi paikalliseen sopimiseen, irtisanomissuojan heikennyksiin sekä määräaikaisuuden helpottaminen rekrytoinnissa. Ei ole järkevää rajoittua lakimuutoksiin, joille pystytään laskemaan numeerinen estimaatti työllisyysvaikutuksesta, ja Keskuskauppakamari pitää esitettyjä muutoksia kannatettavina. On kuitenkin vaikea sanoa etukäteen, tai edes jälkikäteen, kuinka suuri vaikutus kyseisillä toimilla on työllisyyteen. Siten on myös vaikea arvioida sitä, tuleeko julkisen talouden tasapainottaminen etenemään näiltä osin suunnitellusti.

Yksittäisten vaikutusarvioiden lisäksi tulee varmistaa, ettei yksittäisiin henkilöihin tai kotitalouksiin kohdistu samanaikaisesti liian monia etuuksiin liittyviä lakimuutoksia. Hallituksen esitys ei kattavasti käsittele tätä ongelmaa. Ideaalitapauksessa tehtäisiin pitkäjänteistä politiikkaa yli hallituskausien, jolloin ei olisi tarpeen kerralla muuttaa useita lakeja. Kun nyt kuitenkin tehdään kerralla useita muutoksia, tulee yksittäisten toimenpiteiden vaikutuksia arvioitaessa tarkistaa yhteisvaikutukset. Sellaisia tilanteita voidaan tarvittaessa ratkoa esimerkiksi siirtymäajoin tai muuttamalla lakien voimaantulon aikataulua.

Ajoituksellisesti työllisyystoimien vaikutus riippuu suhdannetilanteesta, ja taloussuhdanne on Suomessa heikkenemässä. Se ei sinänsä muodosta perustetta työllisyystoimista luopumiselle. Lakimuutosten valmistelu vie aikaa, eikä meillä ole tietoa siitä, minkälaisessa suhdannetilanteessa uudet lait astuvat voimaan. Ylipäänsä ajatus siitä, että pitkän aikavälin rakenteellisten toimien toteutus ajoitettaisiin täsmällisesti suhdanteiden mukaan ei ole realistinen.

Keskuskauppakamari näkee siten, että esitetyt työllisyystoimet ovat tarpeellisia ja kannatettavia myös nykyisessä suhdannetilanteessa. Nykyistä korkeampi työllisyysaste on keskeinen osa julkisen talouden kestävyysvajeen ratkaisua. Pikemminkin ongelma on se, mikä jää työllisyystoimien ulkopuolella. Esitetyt työllisyysturvan ehtojen kiristämiseen liittyvät toimet eivät nimittäin tule yksin riittämään, eikä työllisten väestöosuutta ei voida realistisesti kasvattaa riittävästi nykyisellä väestöpohjalla. Uuden työikäisen väestön maahanmuutto on kriittisen tärkeää.

Riittävän korkea työperäisen maahanmuuton taso olisikin työllisyyden kehityksen kannalta tärkein yksittäinen työllisyyttä parantava politiikkatoimenpide. Jatkossa työllisyystoimien painopisteen tulisi olla työperäistä maahanmuuttoa helpottavissa lakimuutoksissa: saatavuusharkinnan poistamisessa, englanninkielisten palvelujen tarjoamisessa ja esimerkiksi lupaprosessien helpottamisessa mahdollistamalla hakijalle sähköinen tunnistautuminen.

KESKUSKAUPPAKAMARI

Jukka Appelqvist
pääekonomisti